

Har kartet noen gang stemt med terrenget?

Er det mulig å lage et perfekt kart; et kart som gir et eksakt bilde av virkeligheten? Enten det er på papir eller det er virtuelt, er et kart et bilde av virkeligheten skapt ut fra sin samtids kulturelle og teknologiske verdensbilde. Rettere sagt vil det være en avbildning av det bildet kartmakeren har av terrenget, eller virkeligheten, i sitt eget hode.

TEKST: BENTE LAVOLD FOTO: ANNE TOVE ØRKE

Vi må til enhver tid stole på de kart som er de nyeste og mest oppdaterte. Da en engelsk handelsskipspedisjon satte kursen nordover mot Russland tidlig på 1550-tallet, kjente ikke styrmannen seilingsleden. Ifølge en innberetning om turen, som ble sendt til den danske kong Christian den tredje, seilte de etter et sjøkart som en lærd person fra London hadde tegnet. Karttegneren som var med på turen, hadde lovet halsen sin på at sjøkartet var riktig. Kartet fungerte og ekspedisjonen var heldigvis vellykket.

Ikke lenge etter, i 1598, ble det publisert et kart som viste at kunnskapen om geografien i nord hadde nådd nye milepæler. Den nederlandske oppdagelsesreisende og kartografen Willem Barents' (1560–1597) kart over nordområdene, som ble utgitt etter hans død, er det første kjente eksempel på at Svalbard er tegnet inn på et kart. Det vil si, Spitsbergen, den største av de fire øyene, er halvveis tegnet inn. Det nye landet er på nederlandsk

betegnende nok kalt: Het Nieuwe land. Kartmakeren tegnet inn det ekspedisjonsdeltakerne hadde sett med egne øyne, eller han ønsket å gi dette inntrykket. Langs de delene av Svalbard som er kommet med, ser vi en stiptet reiserute der det seiler stolte skip. Willem Barents døde på sin tredje ekspedisjon, men kartet og navnet Barents lever i historien. Kartet førte til at Svalbard ble en realitet for samtidens europeiske handelsfolk og politikere. Dette er en milepæl sett med våre norske øyne. Men ut fra samtidens mål for reisen var den neppe banebrytende, ekspedisjonen fant ikke nordøstpassasjen gjennom Arktis til rikdommene i det fjerne Østen. Navnet Barents er gitt til en av øyene i Svalbard-gruppen og til havet mellom Spitsbergen, Skandinavia og Novaja Semlja.

Nye digitale geografiske informasjonssystemer (GIS) er konstruert ut fra en enorm mengde geografiske data og de kan zoomes inn og ut fra huset du bor i til hele jordkloden. Gir ikke disse kartene

et riktig bilde av verden? Også disse er konstruert ut fra et virkelighetsbilde farget av vår tid og vår kulturkrets. Nå er det trolig mulig å lage et virtuelt kart i målestokk 1:1, like stort som selve virkeligheten. Men hva i all verden skulle vi bruke det til? En forminsking av virkeligheten med tegn som viser fjell, skoger og byer er mye mer praktisk.

Problemstillingen rundt kartenes målestokk er imidlertid ikke ny. Den engelske forfatteren Lewis Carroll (1832–1898) skriver i romanen *Sylvie and Bruno Concluded* (1893) om en samtale der emnet er et tysk kart som var laget i skala 1:1. Det store spørsmålet var om det noen gang var brettet ut eller brukt. Det var det ikke. Bøndene satte seg imot det, fordi det stengte ute sollyset. Nå brukte de heller det virkelige territoriet, det var nesten(!) like bra som et kart. Dette er en begrepslek mellom den naturlige virkeligheten og den menneskeskapte avbildningen som er morsom og tankevekkende.

Utstillingen «Kompassrosen — orientering mot nord», som er i Nasjonalbiblioteket fra midt i juni til og med oktober, har fokus på sammenhengen mellom kart og virkelighet nå og i fortiden og hvordan kart har skapt forestillinger og åpnet nordområdene for oppdagelsesreisende på jakt etter nytt territorium, rike naturressurser og ny viten.

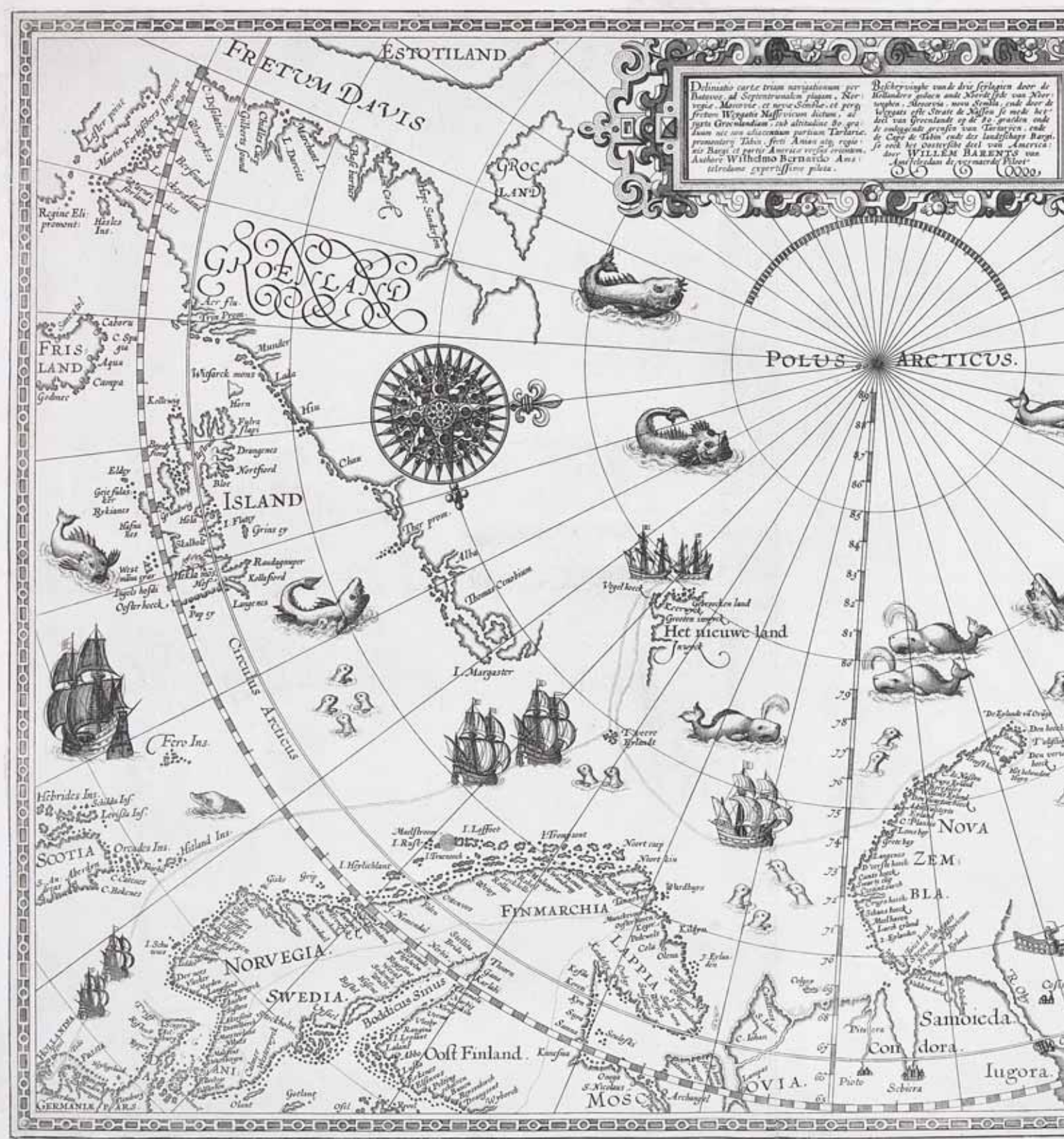
Den amerikanske mediehistorikeren John Durham Peters har skrevet om skjønnlitteratur og kart i skala 1:1 i artikkelen *The folly of the perfect map*. Denne artikkelen publiseres i *Kompassrosen — orientering mot nord*, som er laget i forbindelse med kartutstillingen med samme navn.

KOMPASSROSEN - ORIENTERING MOT NORD

12. juni åpner utstillingen «Kompassrosen — orientering mot nord» i Nasjonalbiblioteket. Utstillingen viser nordområdenes historie slik den fremstilles på ulike kart fra middelalderen og frem til i dag. Utstillingen står i Nasjonalbiblioteket fram til 3. oktober.

BENTE LAVOLD Forskningsbibliotekar, Nasjonalbiblioteket

FRETUM DAVIS

ESTOTILAND

GROENLAND

GROENLAND

POLUS ARCTICUS.

FRISLAND

ISLAND

Het nieuwe land

SCOTIA

NORVEGIA

SWEDIA

FINMARCHIA

NOVA ZEMBLA

BLA

Samoieda

Comdora

Iugora

MOSC

GERMANIA

ARABIA

ANIANI

Boothicus Sinus

Oost Finland

MOSC

NOVIA

Pioto

Sibiria

Willem Barents' polarkart. Tittelen er skrevet både på latinsk og nederlandsk. Den latinske versjonen starter med: *Delineatio cartae trium navigationum per Batavos, ad Septentrionalem plagam, Norvegiae, Moscoviae et novae Semblae [...]* Publisert av Cornelis Claesz Amsterdam i 1598.

Willem Barents' Arctic Map. The title is written in both Latin and Dutch. The Latin version starts: *Delineatio cartae trium navigationum per Batavos, ad Septentrionalem plagam, Norvegiae, Moscoviae et novae Semblae [...]* Published by Cornelis Claesz, Amsterdam, 1598.

Has the Map ever agreed with the terrain?

Some reflections on the map exhibition:

“The Compass Rose - Orienting North“

At all times we have to trust the latest and most up to date maps. The Dutch explorer and cartographer Willem Barents' (1550-1597) map covering the arctic regions that was published after his death, is the first known map to depict Svalbard, or at least the largest of its four islands, Spitsbergen, which is partially drawn. The new land is appositely called Het Nieuwe Land. The map-maker recorded what the expedition members had seen with their own eyes, or at least that was the impression he wanted to give. Along the parts of Svalbard that are plotted, we see a dotted travel route featuring grand sailing vessels. Willem Barents died on his third expedition, but his map and his name live on in history. New digital geographical information systems (GIS) are based on an enormous amount of geographical data and they can be zoomed in to show the house you live in and then out again to take in the entire planet. Surely these maps give an accurate image of the world? Yet these are also constructed in accordance with a certain outlook influenced by our time and shared cultural references.

At the National Library, from mid June to the end of October, people can see the exhibition “The Compass Rose - Orienting North”. The exhibition looks at the connection between the map and reality, both now and in the past, how maps shaped ideas and opened the Arctic areas for explorers in their search for new territories, valuable natural resources or new knowledge.